

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Alchemia i nauka w języku polskim na przestrzeni ostatniego pięćsetlecia

Author: Iwona Słomak

Citation style: Słomak Iwona. (2008). Alchemia i nauka w języku polskim na przestrzeni ostatniego pięćsetlecia. W: K. Kleszczowa, A. Rejter (red.), "Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii. T. 2" (S. 81-91). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Alchemia i nauka w języku polskim na przestrzeni ostatniego pięćsetlecia

IWONA SŁOMAK

Przedmiotem mojego artykułu będą zmiany, do których doszło w obrębie znaczeń wyrazów *nauka* i *alchemia*. Swoimi badaniami obejmę przede wszystkim definicje interesujących mnie leksemów oraz ich ilustracje materiałowe w wybranych słownikach języka polskiego, słownikach historycznojęzykowych i słownikach wielojęzycznych. Ich wybór został podyktowany potrzebą zbadania języka w dużym przedziale czasowym i dlatego oprócz słowników naukowych skorzystałam z dzieł, które uznaje się za stosunkowo ważne w historii polskiej leksykografii¹.

Szczególnie zainspirowała mnie tu lektura dwóch tekstów². Pierwsze dzieło zawiera m.in. następujące podrozdziały: *Religia a paranauki; Filozofia, nauki i paranauki*³; *Dwa pola semantyczne paranauk* (do owych *paranauk* zalicza Jerzy Ochman⁴ zwłaszcza średniowieczną astrologię, alchemię i paramedycynę). W drugiej z książek zainteresowało mnie zdanie: „[...] dzieła jego [Bruna – I.S.] są pełne magii, astrologii i alchemii, co świadczy o tym, jak głęboko jeszcze tkwił w epoce przednaukowej”⁵.

¹ Zob. P. Żmigrodzki: *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*. Katowice 2003, s. 129–144; 158–160; 162–164; W. Miodunka: *Podstawy leksykologii i leksykografii*. Warszawa 1989, s. 218–219.

² J. Ochman: *Peryferie filozofii żydowskiej*. Kraków 1997, s. 313, 383; A. Nowicki: *Giordano Bruno*. Warszawa 1979, s. 83.

³ J. Ochman: *Peryferie filozofii...*, s. 313, 383.

⁴ Zob. Ibidem, s. 314.

⁵ A. Nowicki: *Giordano Bruno...*, s. 83.

Leksem *nauka* pojawił się tu w tak samo wąskim znaczeniu, w jakim używają go badacze podejmujący zagadnienie specyfiki języka tekstów naukowych. Charakteryzują ów język, wskazując na następujące jego wyznaczniki: uogólnienia i logika wywodu⁶, obiektywizm, uporządkowanie, precyzja⁷, preferencja opisu ilościowego zamiast wcześniejszego opisu jakościowego⁸, oraz klasyfikowanie ze względu na cechy konieczne i potrzebne, a nie według wyglądu zewnętrznego⁹.

Wyszczególnienie kryteriów, według których dany tekst na podstawie jego języka określamy naukowym lub nie, przyjmuję tu za konsekwencję przekonania o istnieniu uchwytnego paradygmatu naukowości. Jest ono uzasadnione, gdy towarzyszy mu świadomość historyczności zarówno owego paradygmatu, jak i samego leksemu *nauka*.

Swoją analizę rozpocznę od przywołania artykułów hasłowych z wybranych słowników ostatniego pięćsetlecia, aby umotywować tezę, że wyraz *nauka* miał wcześniej szersze znaczenie, dopuszczające swobodniejszą jego dystrybucję. Widoczne jest to zwłaszcza wtedy, gdy za kryterium przyjąć dopuszczalność określania alchemii nauką, a nauki „alchemicką”.

W LM definiuje się alchemię następująco: „Nauka kruszce przemieniać albo fałszować”; jej adeptów nazwa się: „Chymistae [...], vulgo alchimista”. Ilustracje materiałowe ze *Słownika polszczyzny XVI wieku*¹⁰ dostarczają podobnych przykładów: „Z nauki alchimickiej: miedź bywa przemieniona w mosiądz [...]”; „[...] aby każdy mądry nie utracił próżno czasu i dóbr swoich tą nikczemną nauką alchi-

⁶ D. Ostaszewska: *Relacje nadawczo-odbiorcze w tekście naukowym (perspektywa historyczna)*. W: *Stylistyka a pragmatyka*. Red. B. Witosz. Katowice 2001, s. 192.

⁷ J. Biniewicz: *Kształtowanie się polskiego języka nauk matematyczno-przyrodniczych*. Opole 2002, s. 29–31.

⁸ Idem: *Początki polskiego języka nauk ścisłych (XVI–XVIII wiek)*. W: „Prace Językoznawcze”. T. 24: *Studia historycznojęzykowe*. Red. A. Grybosiova, A. Kowalska. Katowice 1996, s. 63–64.

⁹ J. Biniewicz: *Kształtowanie się polskiego języka...*, s. 157–158.

¹⁰ Warto zaznaczyć, że w SStp wyraz *alchemia* jest nieobecny.

mią.” *Nauka alchimicka* jest tu synonimem leksemu *alchimija*. Warto podkreślić, że wymienia się alchemię w jednym ciągu z czarami, gusłami i „czarnoksięstwami”, w tym kontekście nie ma to znaczenia „poza nauką”.

W SP-Ł, tak jak w LM, znaczący jest brak wyraźnej cezury między chemią (dziś nazywaną nauką) i alchemią; definicja tej ostatniej brzmi: „[...] ars chimica [...]”. Ciekawe, że w SJPXVII alchemia jest definiowana jako „[...] dawna chemia praktyczna i teoretyczna”, chociaż przeczą temu ilustracje materiałowe; wyrazy *alchemia* i *chemia* pozostają tam w relacji synonimicznej. Jeśli alchemii towarzyszą w XVI i XVII w. potępiające określenia: „[...] jedno szyderstwo, [...] czarnoksięstwa [...]” (SXVI), to nie ma przecież mowy o odmawianiu jej kategorii nauki. Jeszcze w ND alchemii nie nazywa się co prawda nauką, ale zestawia się ją z kuglarstwem, wyliczając: „[...] kuglarska, malarska nauka”.

Sytuacja ta wygląda inaczej w ujęciu autora SL. Podaje on: „Alchimia, [to] [...] sztuka mniemana robienia złota, [...] mniemana umiejętność [...]”. Samuel Bogumił Linde – jak wielu jego poprzedników – daje tu wyraz własnego dystansu wobec alchemii, natomiast różni go od nich to, że starannie unika łączenia jej z nauką. W SWil cezurę między nauką i należącą do niej chemią a alchemią stawia się też dość wyraźnie, z pewnym jednak ustępstwem: „Alchemia, [...] mniemana sztuka robienia złota. [...] alchemia dała początek nauce chemii.”

Należy tu zwrócić uwagę na, po pierwsze, nieobecność fraz w rodzaju „nauka alchimicka”; po drugie, umieszczenie alchemii u początków nauki. Rozpoznaje tu myślenie zakładające pewną ewolucyjność w rozwoju nauki, istnienie w jej obrębie kolejnych stadiów rozwoju, które coś łączy¹¹. Zarazem jednak jest to ahistoryczne o niej myślenie, ponieważ wcześniejszy stan wiedzy ludzkiej zostaje podporządkowany perspektywie późniejszej. Sądzę, że można tu

¹¹ Współcześnie filozofowie nauki wskazują na większą zasadność mówienia o historycznym, tymczasowym charakterze wiedzy ludzkiej. Por. K.J. Kilian: *Czy można ocalić Popperowski schemat rozwoju wiedzy?* W: *Filozofia po tej i tamtej stronie wieku*. Red. J. Bańka. Katowice 2000, s. 164–185.

mówić o częściowym wykluczeniu alchemii z obszaru nauki, to znaczy na tyle, na ile nie spełnia ona wymogów paradygmatu naukowego. To, że zdążył on się już wykształcić¹², jest z kolei widoczne właśnie w ograniczonej dystrybucji wyrazu *nauka*.

Definicja z SW zawiera przykład podobnego myślenia. Autorzy tego słownika wskazują – jak się wydaje – że różnica między alchemią i chemią częściowo ma charakter tylko nominalny, a częściowo polega na tym, że pierwsza ma się do drugiej jak wiek dziecięcy do wieku dojrzałego: „Alchemia [to] [...] chemia średniowieczna”, a alchemik to „[...] uczony, oddający się alchemii [...]”.

W SD i SSz, podobnie jak w SL i SWil, alchemii nie nazywa się już nauką. Znacznie słabiej zarysowana jest też więź między chemią i alchemią: „alchemia [to] [...] uprawiane w średniowiecznej Europie dociekania oparte częściowo na próbach doświadczalnych, mające na celu otrzymanie substancji (kamienia filozoficznego), umożliwiającej przetwarzanie wszelkiej materii w metale szlachetne, przede wszystkim w złoto i stanowiącej lek przeciw wszelkim schorzeniom.” (SD); „Drezno wynalazek porcelany winno jest alchemii.” (SSz).

Analizując definicje słownikowe, wskazałam, że związek alchemii i nauki w języku XVIII w. został osłabiony i następnie zerwany. Dokonała się tu również pewna ewolucja: od licznych przejawów emocjonalnego stosunku do alchemii, widocznego w akcentowaniu jej oszukańczego charakteru (por: LM, SXVI, SL, SWil), poprzez uznanie jej wkładu w rozwój chemii (SWil, SW, mniej wyraziście – SSz), do opisu skupionego przede wszystkim na wskazywaniu celów, do których dążyła (SD). Omówiłam również zaistnienie fazy w relacjach nauki i alchemii, w której początki nowoczesnego paradygmatu naukowego sytuowano w obrębie alchemii.

Zmianie łączliwości leksemów *alchemia* i *nauka* towarzyszyło stopniowe zawężanie się znaczenia wyrazu *nauka*. Postaram się teraz

¹² J. Biniewicz (*Początki polskiego języka...*, s. 64–67) na podstawie drobniejszych analiz językowych sytuuje wykształcenie się współczesnego języka naukowego w II połowie XVIII w.

ukazać ową stopniową dyferencjację z tej perspektywy. Ustaliłam, że we wszystkich lub niemal wszystkich badanych przeze mnie słownikach określone znaczenia leksemu *nauka* powtarzają się. Wydzieliłam tu cztery grupy znaczeń, których obecność (+)/nieobecność (-) w definicji zaznaczyłam w tabeli 1:

Tabela 1

Znaczenie leksemu *nauka*

Znaczenie	SStp	SXVI	LM	SP-Ł	ND	SL	SWil	SW	SD	SSz
Ussystematyzowana wiedza/poszczególne twierdzenia	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Umiejętność	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
									przest.	przest.
Uczenie się/uczenie /rada/morał	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Zasady wiary/kazanie religijne	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-

Mam świadomość, że definicje w słownikach naukowych stanowią pewną interpretację materiałów wcześniejszych ocenianych z perspektywy współczesnej, stąd ich duże podobieństwo do definicji w słownikach dwudziestowiecznych. Dlatego tym większą uwagę zwrócę tu na ilustracje materiałowe. Interesujących mnie oznak specjalizacji semantycznej będę szukać także w widocznym wyróżnieniu jednego ze znaczeń w danym słowniku bądź też w pojawieniu się definicji innowacyjnej.

Otóż analiza ilustracji materiałowych ze SStp i SXVI dowodzi, że leksem *nauka* pojawia się, co prawda, w tekstach, w których próbuje się wprowadzać pewne rozróżnienie między nauką i nienauką, ale przykłady takiego użycia są odosobnione: „[...] dobrzy pisarze [...], gdy co porządnie a wedle nauki piszą, tedy się nie jedno na niniejsze czasy albo na postanowienie porządku, ale więcej na wszech rzeczy przyrodzenia oglądają.” (SXVI).

Częściej natomiast używa się go bardziej dowolnie: „[...] nawykł nauką czarnoksięską [...] i chytrością [...].” (SStp); „Wtóre jego spy-

tał o jego nauce, którą miał podezraną [...].” (SStp); „[...] a czarując według nauki niezbożnej żydowskiej [...], młodzieńczyka Polaka w gardło nożem przebili [...].” (SXVI); „[...] tedy gdy sobie wspomnisz na owe czarowniki [...] jako Pan Bóg dopuści czartowi mar-nemu, aby im pomagał onych marnych nauk a wymysłów ich [...].” (SXVI).

Przeglądając te i inne przykłady z omawianych słowników, można znaleźć różnorodne zestawienia, takie jak: *nauka święta, nauka bluźnierska, nauka czarownicza, nauka gwiazdarska, nauka praw, nauka rycerska, nauki wyzwolone*. Jeżeli pojawia się fraza „prawdziwa nauka”, suponująca istnienie jakiejś pseudonauki, to przede wszystkim w znaczeniu jedynie właściwej wiary, właściwego pouczenia religijnego: „Jesu [...], daj mi dar nauki prawej, bym rzeczy nie żądał marnej [...].” (SStp); „[...] który się nie bawił ceremonialnymi zabobony, ale prawdziwą nauką / o Chrystusie [...].” (SXVI). Nauka bywa jeszcze przeciwstawiona próżnowaniu: „[...] ptaków i ryb łowienie [...] nie za próżnowanie, ale za nauki młodzieńczyków były poczytane.” (SXVI).

W LM wyjaśnienia: „Ars pigendi [...] – nauka malarska [...]” i „Magices – czary, czarownicza nauka” sąsiadują z przykładem: „Nauka pewne, a [...] oczywiste dowody albo ukazanie mająca, jako jest: geometria, arytmetyka, muzyka, astronomia sive astrologia.” Na tych samych zasadach u Trotza pojawiło się przytoczone wyżej: „[...] kuglarska, malarska nauka”.

Tak szerokie rozumienie leksemu *nauka* jak najbardziej sprzyjało temu, żeby mówić o alchemii jako nauce. Oznakę zawężenia się znaczenia tego wyrazu widać natomiast w SL; brak tam śladów myślenia zrównującego ze sobą naukę i alchemię, magię lub czary. Jest to tym bardziej widoczne, że w ilustracjach materiałowych SL przytacza się fragmenty dzieł względnie odległych w czasie, w których owo sąsiedztwo byłoby czymś oczywistym.

Można powiedzieć, że SL wyznaczył tu pewien uzus: jego tradycję kontynuują SWil i SW. W tym ostatnim podaje się tylko jednowersowy, a zatem nikły (całość definicji zajmuje półtorej kolumny), przykład użycia: „Znam czarodziejską naukę”. Jest to jednak

fragment utworu Mickiewicza, a zatem wskazuje się tu wyraźnie, że to użycie poetyckie. Jeszcze tylko SD wymienia „Nauki tajemne, hermetyczne [...]”¹³, ale z kwalifikatorem – przestarzałe. Definiuje je jako „dociekania pseudonaukowe mające za przedmiot świat nadprzyrodzony”. Zwracam tu uwagę na ów przymiotnik „pseudonaukowe”, bliski określeniu „paranauki”.

Na podstawie przytoczonych przykładów ustaliłam, że zawężenie się znaczenia leksemu *nauka* dostrzegalne jest już w SL. Dalszy ciąg owego procesu widoczny jest w kolejnych symptomach. Pierwszym jest widoczne dopiero w SWil i słownikach chronologicznie późniejszych, wyróżnianie jednego ze znaczeń wyrazu. W SWil najwięcej miejsca (1/3 definicji) poświęca się znaczeniu: „zbiór albo wykład pewnych wiadomości naukowych”, w usystematyzowany sposób wyliczając owe zbiory (nauki prawa, przyrodzone, ścisłe, piękne). SW szczególnie wiele miejsca poświęca znaczeniu: „[...] wiedza o jakimkolwiek przedmiocie ujęta w system pojęć i sądów konsekwentny (wolny od sprzeczności) i zgodny z doświadczeniem (wewnętrznym lub zewnętrznym) [...]”. Tu widoczny jest również drugi symptom specjalizacji semantycznej; ta definicja jest innowacyjna, a zarazem bliska temu znaczeniu, które obecnie – na co wskazałam wcześniej – jest zasadnicze dla autorów opracowań poświęconych problematyce naukowości. Z kolei autorzy SD i SSz stosunkowo najwięcej miejsca poświęcają znaczeniu ujętemu jako pierwsze w tabeli, które samo w sobie nie jest innowacyjne, natomiast znaczące jest jego wyróżnienie w stosunku do innych jako oznaka specjalizacji.

Istotne różnice w definicjach między słownikami siedemnastowiecznymi a dziewiętnastowiecznymi wskazują zatem, że początek procesu zawężania się wyrazu *nauka* można umieścić w XVIII w. Słowniki z II połowy XX w. naukę definiują już tak wąsko, że nie może mieć ona nic wspólnego z alchemią. Podobne stanowisko przyjmują niektórzy autorzy prac poświęconych po części alchemii¹⁴.

¹³ Owe „nauki hermetyczne” uważam tu za synonim alchemii; hermetyzm był filozofią utwierdzającą alchemiczną empirię. R. B u g a j: *Hermetyzm*. Wrocław-Warszawa 1991, s. 5–6.

¹⁴ Zob. J. O c h m a n: *Peryferie filozofii...*; A. N o w i c k i: *Giordano Bruno...*

Współczesne wąskie znaczenie leksemu *nauka* jest zatem czymś oczywistym. Jeżeli jednak weźmiemy pod uwagę historyczność tej sytuacji, akty oceny dawnego stanu wiedzy na podstawie obecnych kryteriów naukowości i szafowanie etykietami: naukowy/nienaukowy wydają się słabo usprawiedliwione; podobnie pisanie o alchemii w kategoriach źródła nauki chemii¹⁵ (SWil; SW), przy starannym unikaniu nazywania samej alchemii nauką. Całkiem na marginesie przypomnę tu twierdzenie Carla G. Junga, że alchemia była często tyleż osadzona w *praxis* (jak współczesna chemia), co w sferze imaginacyjnej, mistycznej¹⁶. Mam przy tym świadomość, że podział na teksty alchemiczne i naukowe może czasem nastroczać nie małych trudności¹⁷; być może w sytuacjach pogranicznych należałoby go zaniechać lub ostrożnie odwołać się do specyfiki języka badanego dzieła¹⁸.

Pożądane byłoby również odstępianie od wspomnianego etykietowania albo stosowanie dodatkowych kwalifikatorów (np. nauka XV, XIX czy XXI w.), które pozbawione powinny być charakteru wartościującego, a winny służyć orientacji chronologicznej czy sygnalizować specyfikę danej perspektywy badawczej. Nie wątpię, że w tej samej intencji można użyć określić: „przednaukowy”, „naukowy” czy „postnaukowy”¹⁹; chcę zwrócić jedynie uwagę, że wymazuje się przy tym ze zbiorowej pamięci użytkowników języka fakt, że wyraz *nauka* używany był właśnie w takiej, nienacechowanej formie (a więc bez prefiksów: przed-, para-, post-) na długo przed XVIII w. Można także zapytać, czy stosując formę niena-

¹⁵ Zob. R. Bugaj: *Hermetyzm...*

¹⁶ Por. C.G. Jung: *Psychologia a alchemia*. Przeł. R. Reszke. Warszawa 1999, s. 282, 310, 358–359, 399–401 i inne.

¹⁷ Przejawem owej bezradności badaczy są dla mnie słowa R. Bugaja (*Hermetyzm...*, s. 161, 186, 234, 309), który używa mocnych słów, opisując alchemiczne projekty stworzeniem homunkulusa: „Prymitywna forma czarnej magii, kulturowana w sferach najbardziej nie wykształconych umysłowo i zabobonnych [...]”. W tym samym dziele pisze jednak, że jeszcze w XVII w. alchemicy i chemicy nie ustępowali sobie wzajemnie wykształceniem.

¹⁸ J. Biniewicz: *Kształtowanie się polskiego języka...*, s. 147, 155 i inne.

¹⁹ M. Szulakiewicz: *Rozum i doświadczenie na przełomie wieków*. W: *Filozofia po tej i tamtej stronie wieku*. Red. J. Bańka. Katowice 2000, s. 129–133.

cechowaną (bez prefiksu) i formy nacechowane, nie tworzy się i utrwała pewnej hierarchicznej struktury pojęciowej, która oddziaływałaby na waloryzowanie ogółu przejawów aktywnej ludzkiej myśli; jeśli centrum tej struktury reprezentowane byłoby przez wyraz *nauka*, będący podstawą do derywowania innych form, to analogicznie: nauka (w znaczeniu nowożytnej perspektywy badawczej) byłaby – dość niesprawiedliwie i ahistorycznie – punktem wyjściowym do charakteryzowania okresu „przednaukowego” czy „postnaukowego”.

Źródła i literatura

Źródła

- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W.: *Słownik języka polskiego*. Warszawa 1915 – **SW**.
- Knap ski G.: *Słownik polsko-łaciński*. T. 1. Kalisz 1769 – **SP-Ł**.
- Linde S.B.: *Słownik języka polskiego*. T. 1, 3. Lwów 1854–1860 – **SL**.
- Leksykon łacińsko-polski Jana Mączyńskiego*. Wybór tekstów W. Kuraszkiewicz. Oprac. H. Barycz, I. Lewandowski. Lublin 1997 – **LM**.
- Słownik języka polskiego XVII i I połowy XVIII wieku*. Red. K. Siekierska. Kraków 1999–2005 – **SJPXVII**.
- Słownik języka polskiego*. Red. M. Szymczak. T. 1, 2. Warszawa 1978–1981 – **SSz**.
- Słownik języka polskiego*. Red. W. Doroszewski. T. 1, 7. Warszawa 1958–1969 – **SD**.
- Słownik języka polskiego*. Wyd. M. Orgelbrand. T. 1–2. Wilno 1861 – **SWil**.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*. Red. M.R. Mayenowa, F. Pełowski. T. 1, 16. Wrocław 1966–1985 – **SXVI**.
- Słownik staropolski*. Red. S. Urbańczyk. T. 5. Warszawa 1965–1969 – **SStp**.
- Trotz M.A.: *Nowy dykjonarz to jest mownik polsko-francusko-niemiecki z przydatkiem przysłów potocznych, przestroż gramatycznych, lekarskich, matematycznych, fortyfikacyjnych, żeglarskich, łowczych i inszym naukom przyzwoitych wyrazow*. Lipsk 1764 – **ND**.

Literatura

- Biniewicz J.: *Kształtowanie się polskiego języka nauk matematyczno-przyrodniczych*. Opole 2002.
- Biniewicz J.: *Początki polskiego języka nauk ścisłych (XVI–XVIII wiek)*. W: „Prace Językoznawcze”. T. 24: *Studia historycznojęzykowe*. Red. A. Grybosiova, A. Kowalska. Katowice 1996.
- Bugaj R.: *Hermetyzm*. Wrocław–Warszawa 1991.
- Jung C.G.: *Psychologia a alchemia*. Przeł. R. Reszke. Warszawa 1999.
- Kilian K.J.: *Czy można ocalić Popperowski schemat rozwoju wiedzy?* W: *Filozofia po tej i tamtej stronie wieku*. Red. J. Bańka. Katowice 2000.
- Miodunka W.: *Podstawy leksykologii i leksykografii*. Warszawa 1989.
- Nowicki A.: *Giordano Bruno*. Warszawa 1979.
- Ochman J.: *Peryferie filozofii żydowskiej*. Kraków 1997.
- Ostaszewska D.: *Relacje nadawczo-odbiorcze w tekście naukowym (perspektywa historyczna)*. W: *Stylistyka a pragmatyka*. Red. B. Witosz. Katowice 2001.
- Szulakiewicz M.: *Rozum i doświadczenie na przełomie wieków*. W: *Filozofia po tej i tamtej stronie wieku*. Red. J. Bańka. Katowice 2000.
- Żmigrodzki P.: *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*. Katowice 2003.

Iwona Slomak

Alchemy and science in Polish within the scope of the recent 5 hundred years

Abstract

The author discusses changes which happened to the meaning of the words *nauka* (science) and *alchemia* (alchemy) within the scope of the recent 5 hundred years. The aim of the author is to sensitize the reader – language user – to the problems the researcher of old texts must deal with. In order not impose the later perspective on the earlier state of knowledge abstracted from the language, it is necessary to thoroughly analyze the lexicon of the former epoch. A conscious and critical justification of the language from the past should lead to a similar careful approach to the contemporary language.

Ивона Сломак

Алхимия и наука в польском языке на протяжении последних пяти столетий

Резюме

Автор описывает изменения, которые происходили в области значений слов *nauka* (наука) и *alchemia* (алхимия) на протяжении последних пяти веков. Целью статьи является повысить восприимчивость адресата – пользователя польского языка – на проблемы, с которыми неизбежно сталкивается исследователь древних текстов. Для того, чтобы не налагать отпечаток позднейшей перспективы на абстрагированное из языка более раннее состояние человеческих знаний, необходим тщательный анализ словаря рассматриваемой эпохи. Сознательное и критическое представление языка минувших лет должно, в свою очередь, способствовать похожей осторожности по отношению к современному языку.